

Inv. 79505

H6491

UNIREA dela 1700

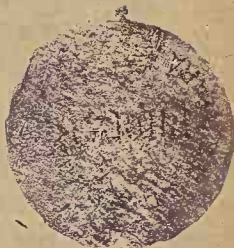
ȘI

Cum s'au învrăjbit iarăș Româniî?

DE

Dr. GEORGE FIREZA
PREOT ROMÂN UNIT.

Ediția II.

LUGOJ, 1921.
EDITURA „SIONUL ROMÂNESC..”

**Cu permisiunea Veneratului Ordinariat
de Lugoj.**

1. Biserica lui Hristos.

Domnul nostru Isus Hristos după ce a săvârșit răscumpărarea neamului omenesc, și după ce a întemeiat Biserica Sa, s'a suit cu mărire la ceriu. Înainte de înălțarea Sa a zis către sfinții apostoli : „Mergând învățați toate neamurile, botezându-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Spiritului sfânt, învățându-i să păzească *toate* câte am poruncit vouă ; și iată eu cu voi sunt în toate zilele până la capătul veacului.“ Ascultând de porunca aceasta Apostolii Domnului s'au împrăștiat în toate părțile lumii vestind cu o însuflețire și curaj nemai pomenit vestea cea bună adusă de Mântuitorul lumii. Așa că sf. Pavel nu peste mulți ani a putut scrie credincioșilor din Roma, că credința lor se vestește în toată lumea. ¹⁾

1) Rom. I. 8.

2. Inceștinarea poporului român.

Cuvântul mângăetor al Evangheliei a fost primit și de poporul român. Bă putem zice, că poporul român s'a născut creștin, căci decând îl cunoaște istoria, îl cunoaște ca creștin. Nu știm nici timpul când, nici pe apostolii, cari să-l fie întors la legea lui Hristos. De bună seamă între ostașii împăratului Traian au fost mulți creștini, asemenea și între coloniștii aduși; mulți creștini erau aduși cu sila pe timpul persecuțiunilor să lucreze în minele din Dacia. Dela aceștia s'a lătit pe încetul credința creștină și la ceilalți locuitori ai Daciei. Așa că pe când formarea poporului român din Daci și Romani s'a isprăvit, și religia creștină a fost cunoscută și mărturisită de noul popor.

Poporului român i-s'a predicat cuvântul Domnului în limba latină, de preoți latini; în privința administrației bisericești era supus episcopilor de rit latin, precum și iurisdicției primațiale cât și celei patriarhale a Papei dela Roma. Adevărul acesta este constatat chiar de

istoricii neuniți cum sunt domnii D. Onciu, profesor universitar și membru al Academiei române, în studiul său „Papa Formosus în tradiția noastră istorică“; d-l Șt. Meșeu¹⁾; d-l V. Pârvan²⁾ și d-l Dobrescu³⁾ profesori de Universitate.

3. Neunirea.

Ritul latin, cu limba liturgică latină și legăturile ierarhice cu Roma au ținut până prin veacul X—XI. Atunci ajungând Românii sub influința Slavilor, încetul pe încetul ritul latin a fost înlocuit cu cel greco-slavon al Bulgarilor, limba strămoșească latină asemenea scoasă din biserica română și înlocuită cu cea slavonă. Pe când poporul român își perdeva ritul și limba strămoșilor săi din biserică, i-se pregătia încă o lovitură groaznică: ruperea dela sânul bisericii lui Hristos. Crima aceasta mare

1) Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Ardeal și Ungaria vol. I pag. 17.

2) Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman.

3) Cursuri, fasciculul 11, pag. 85—86 și fasc. 12, pag. 89—90.

au făcut-o patriarhii greci din Constantinopol, sub a căror jurisdicție ajunsesse poporul român pe la anul 724. Desbinarea a început-o patriarhul Foție din răsbunare față de Papa, pentru că acesta n'a voit să-l întărească de patriarh în locul patriarhului legitim și pe nedreptul alungat de pe scaunul patriarhal, a s-lui Ignațiu. Aceasta s'a întâmplat în jumătatea a doua a veacului al IX-lea. După alungarea lui Foție iarăș a fost pace între Roma și Constantinopol, până la anul 1054, când a ajuns de patriarh un îngânfat, anume Mihail Cerulariu. Acesta s'a rupt cu totul de biserica universală alui Hristos, a cărei cap văzut este Papa dela Roma, urmașul sfântului Petru, căruia i-a încredințat Domnul Hristos păstorirea turmei Sale cuvântătoare prin cuvintele: „Paște mieluşei mei, paște oile mele.” (Ioan 21, 17.) De atunci Grecii și împreună cu ei mai multe popoare din Răsăritul Europei, între cari și cea mai mare parte dintre Români nu mai sunt în legătură bisericească cu sf. Scaun Apostolic.

4. Legea strămoșească.

Din cele spuse până aici oricine poate vedea că *adevărata lege strămoșească a poporului român este legea adusă din Roma de străbunii noștri, adică legea catolică*, prin care suntem *adevărați creștini*. Tot prin legea aseasta suntem uniți cu maica Roma și cu ceilalți frați ai noștri de viața latină, cu Italienii, Francezii și Spaniolii, cari cu toții sunt catolici. Orice altă lege, oricât s'ar numi ea de „strămoșească“ de „ortodoxă“ și de „națională“ nu e decât o firmă străină impusă poporului român de vitregia timpurilor și acum susținută de interesul personal alor câțiva și ale cărei urmări sunt împedecarea consolidării poporului românesc și atragerea disprețului popoarelor culte asupra națiunii române. Legea neunită nu e *strămoșească* pentru că ne-a fost impusă abia la o mie de ani după ivirea creștinismului și după ce poporul român fusese catolic 900 de ani. Nu e *ortodoxă* adică drept credincioasă, pentru că nu ține toate adevărurile de credință, lăsate

nouă de Domnul nostru Isus Hristos. Nu e nici *națională* pentru Români biserica neunită, pentrucă e o făuritură a răzbunării grecești împotriva fraților nostri din Apus; pentrucă biserica aceasta nici când n'a servit interesele neamului românesc ci numai ale străinilor. Ni-a desprețuit limba scoțindu-o cu totul din biserică și administrația civilă, n'a predicat cuvântul Domnului, n'a întemeiat școli românești cu toate că în Muntenia și Moldova a avut din ce. Veacuri de arândul a fost condusă de străini de Slavi și Greci, cari se îngrijiau să-și umple pungile din sudoarea bietului Român și nu de mântuirea sufletească ori de luminarea lui prin școală și predici cum făcea și face pretutindeni Biserica catolică. ¹⁾ Prin „ortodoxie“ s'a introdus limba slavă,

1) Dacă legea neunită nu se numeste cu adevăratul ei nume de *Foșianism* ori *Cerularism* după întemeietorii ei Foșiu și Mihail Cerulariu, precum ereziile din Apus se numesc *Lutteranism* *Calvinism* etc. după întemeietorii lor Luther, Calvin etc., lucru se explică așa că în Răsărit poporul de rând a rămas și pe mai departe drept credincios și n'a avut cunoștință despre fărădelegea ce au făcut-o mai marii lui scoțindu-l din sânul Bisericii lui Hristos și așa abătându-l dela calea mântuirii.

care a stăpânit sufletul neamului nostru, ținându-l în întunerec — ucigător de aproape opt veacuri. Despre timpul acesta zice d-l Iorga: „Raza culturii mai înalte se opriă cu totul la hotarele noastre.“ (Istoria bis. rom., vol. I pag. 12.) E generală constatarea și astăzi, că: „Intr’o vreme când orice mișcare culturală se reflecta prin biserică, ortodoxismul nostru a fost evenimentul cel mai grav în urmări pentru dezvoltarea noastră culturală; căci el ne-a legat pentru veacuri întregi cu cultura orientului (care dela schizmă încoace a tot decăzut. Nota autorului) formând un zid despărțitor față de catolicismul vecinilor nostri din vest și din nord care ne-ar fi putut transmite cultura apuseană.“ (Sextil Pușcariu: Ist. lit. rom., epoca veche, vol. I. Sibiu pag. 13.) Drept are deci marele nostru cronicar George Șincai când scrie despre episcopii „ortodoxi“ greci, cari stau în fruntea bisericii române: „Vai neamului românesc și iarăș vai! carele uitându-și vița și sămânța, geme sub jugul altor neamuri, nu pentru altceva ci numai pentru neînvățătură,

nedragoste între sine, nepriceperea sa și vicleșugul neamurilor străine, care cu frumoase pretesturi, mai ales ale legii creștinești, în care eu vreau să mor, înșală pe bieții Români, de îi stăpânesc și în ziua de acum. Nu vreau eu să numesc neamurile acestea (pe Greci cari țineau în întunec pe Români ca să-i poată stăpâni) ci numai atâta zic: Ce păstor ai ale cărui cuvinte nu le înțelegi? Vezi, socotește și judecă, ce vreau arhieriei aceștia? (adecă episcopii greci despre cari e vorba.) Să te învețe, să-ți prindă parte pe lumea aceasta, au să te ducă la ceriuri.

Nu crede, o Române. Pentrucă numai punga ta o voiesc, ca să-și umple pungile lor, și tu să rămâi rob acelora, pe cari mai morii, tăi i-au stăpânit oarecând. (Strămoșii nostri Romanii, au stăpânit și pe Greci.) Deșteaptă-te drept aceea, o iubit neamul meu și ai minte! (Cronica la anul 1563.

Influența ce au avut-o episcopii și călugării greci asupra poporului românesc în numele ortodoxiei, a fost într'adevăr dezastroasă. Cum erau ei lacomi

după averi, exploatau bunacredința și dărnicia voivozilor și boierilor români, câștigându-și moșii număroase și întinse. În numele ortodoxiei s'au înstrăinat 561 moșii mari, din cari toate roada se adună pentru patriarhiile și mănăstirile din Răsărit. Venitele altor mănăstiri ajungeau în punga episcopilor și egumenilor greci. Țara nu avea nici un folos de pe urma acestor mănăstiri. Patronii din răsărit nu îngăduiau domnilor pământeni, să ceară bani împrumut dela egumenii lor, „nici mulți, nici puțini, macar la ce nevoie ar sosi pământul nostru.“ Frumoase pilde de jertfă mai dau acești reprezentanți ai ortodoxiei!

Vom vedea că îndatăce o parte a Românilor s'a unit iarăș cu biserica mamă, cu cea catolică, s'au ivit iarăș zorile unei vieții naționale la Români. Școlile intemeiate de biserica catolică, — cele dintâiu școli la Români — au împrăștiat pe încetul întunerecul sufletesc, iar fiii ei conduși de niște episcopi înflăcărați de iubirea de neam au început lupta pentru desrobirea politică, carea a ajuns la succes deplin chiar în zilele noastre.

Gândindu-se la relele cele mari ce le-a produs desbinarea bisericească pentru Români, iată ce mai scrie acelaș cronicar: „Barem de nu s'ar fi întâmplat aceasta, că Românii mai fericiți ar fi fost de s'ar fi supus patriarhiei din Roma, precum s'au fericit alte neamuri, cari înșine le vedem.“ (Cronica an. 869).

Iar poetul Cesar Boliac astfel deplânge nenorocirea venită asupra poporului român prin neuire:

Printr'o fatalitate fuseși greșită tare,
De te rupsăși de Roma. O, ritul cel grecesc!
— Acesta-ți este vina, de n'affli mângăere
In sânul casei tale . . .

Rău te-ai unit de-atunci cu ginți eterogene
Cu gințile slavone, mângite la Fanar!
Pe-o cale retrogradă vei merge mult a lene?
Veninul tot în pizmă, vei scurge din pahar?¹⁾

Popoarele eterogene sunt Grecii și Slavii, cari veacuri de-arândul ne-au jefuit, și nici în viitor nu ne putem aștepta la nici un bine dela ei.

5. Starea bisericii române din Ardeal înainte de 1700.

Deși biserica română n'a fost vino-

1) Poesii vechi și noue. București pag. 97.

vată de ruperea ei cea dintâiu de cătră biserica lui Hristos, căci ea s'a pomenit numai desbinată, totuși din desbinarea aceasta au venit și pe capul ei rele nenumărate, ca o pedeapsă alui Dumnezeu. Zic ca pedeapsă, pentru că de două ori s'a unit iarăș cu Biserica mamă, anume la 1274 în conciliul ecumenic din Lion și în cel din Florența la 1439, la care au luat parte și au subscris actul unirii și metropolitul Moldovei, *Damian* cu *protopopul Constantin*. Dar unirea nici când n'a fost stabilă, căci Românii au ascultat mai mult de Greci și Bulgari, cari s'au desunit iarăș. Guvernul turcesc încă protegea neunirea și se nizuia a împedeca pe orice cale unirea în credință a creștinilor răsăriteni cu cei din Apus. Se temea că dacă supușii lui vor îmbrătoșa religia catolică, atunci catolicii din Apus le vor sări întru ajutor, ca să scape de sub jugul turcesc.

Biserica din Muntenia și Moldova după ce a purtat vre-o cinci veacuri dearândul jugul străin al slavismului, în veacul al 16-lea, ajunge cu totul sub

stăpânirea Grecilor, cari i-au jefuit averile ducându-le în țara lor și îmbogățindu-și neamurile, fără ca pentru poporul român să fie făcut ceva.

2107 { Ce biserică națională era aceea, care avea numai conducători străini?!

Nenorocul poporului român a fost, că a rămas sub influința Răsăritului, când acesta a început să decadă, când locașurile vechi ale științei și civilizației în urma desbinării dela Biserica lui Hristos, începuseră a deveni azile nu pentru cultură, ci pentru nește oameni, cari se alipeau numai de formele externe ale religiunii și în loc să fie însuflețiți de principiile dătătoare de viață ale creștinismului, erau conduși numai de ură nestânsă în contra catolicismului. Pe când în Răsărit popoarele decădeau în urma neactivității bisericii ortodoxe, pe atunci în Apus popoarele se ridicau la un înalt grad de cultură în urma activității bisericii catolice. Poporul român, desbinat prin schismă de frații latini din Apus, n'a avut folos de Universitățile înfloritoare ale popoarelor latine, și așa n'a putut înainta în cultură;

ba în urma legăturii nenorocite cu slavii și grecii și-a pierdut și conștiința originii sale latine, căci Românii „se priviau și ei ca făcând parte din familia popoarelor de sud,” — după cum o spune un episcop neunit, Melchisedec.

Iată rolul naționalizator al bisericii „ortodoxe,” mai numită și românească.

Foarte tristă soartă a avut și biserica românească din Ardeal. Zilele grele s'au început mai ales după ivirea reformățiunii. Atât luteranii cât și calvinii voiau să câștige pe Români pe partea lor, ca astfel să-și mărească numărul. Dacă nu mergea cu buna, ei nu se sfiau de a se folosi de forță și de întregă puterea statului ce le sta la îndemână. La anul 1566 Ungurii și Sașii au hotărât prin lege că religia orientală nu e primită în stat ci numai suferită până la bunul plac al principelui. Mulți dintre Români au și trecut la legea calvinească. Aceștia au căpătat un superintendent (episcop) în persoana unui preot cu numele Georgie. Mai târziu biserica română a fost supusă cu totul bisericii calvine. Când se alegea un nou metro-

polit român, acesta nu era întărit de către principe, până ce nu subscria o scrisoare în care promitea că va primi catehismul calvinesc cu dogmele lui; promitea că se va îngriji a-l răspândi între popor atât el cât și preoții lui; promitea că nu va cinsti icoanele, că va curăți biserica de superstiții, sub cari se înțelegeau slujbele bisericesti; promitea că nu va persecuta pe cei ce primesc legea calvină, nici nu va permite ca poporul să-i alunge ori să nu-i mai recunoască de preoți; episcopul românesc nu putea sfinți preoți, nu putea judeca ori pedepsi pe cineva, nu putea vizita pe credincioșii săi, nu putea convoca sinod fără de știrea superintendentului calvinesc. Hotărârile aduse în sinodul preoților români trebuiau întărite de sinodul calvinesc altmintrelea nu aveau valoare. La sinodul clerului român lua parte și superintendentul calvinesc, și era dus la sinod de patru protopopi români pe umeri.

Calvinii au tipărit mai multe cărți românești, dar toate în spirit calvinesc. Preoțimea română nu se putea apăra

împotriva lor, căci era săracă și neîn-
vățată. Și metropoliții abia știau scrie.
Școli românești nu erau unde să învețe.
Cine știa glasurile trecea de om învățat.
Poporul de rând era iobag, fără nici un
drept. Nefiind instruat prin predici și
alte sfaturi din partea preoțimei, el
orbeca în întunerecul cel mai grozav.
Nobilime înaltă Români nu mai aveau,
căci aceasta neputând primi învățătura
de care avea lipsă dela biserica neunită,
a trecut la altă lege, mai de mult la
cea catolică, iar în veacurile 16 și 17
la cea calvinească, cari se îngrijiau de
instruarea credincioșilor lor.

Despre drepturi politice nici vorbă ca
să fie avut Români. De acestea se
bucurau numai cei ce mărturisiau o
religie primită. Și primite erau numai
cea catolică, luterană, calvină și unitară.
Cu un cuvânt Români, cari erau mai
număroși în Ardeal, și cari suportau
toate greutățile țării, nu aveau în țara
aceea, nici un drept, fie în biserică,
fie în stat.

Ce trist a fost să sufere Români din
pricina neunirii, pre care au făcut-o Grecii!

6. Inceputul unirii.

Precum am văzut, poporul român până la 1054 a fost unit cu biserica catolică. La anul 1688 Ardealul ajunge sub stăpânirea Casei de Habsburg. Împărat pe atunci era Leopold I, creștin bun și binevoitor față de popoarele sale. Acesta a băgat de seama că în nici un decret ce-i venia din dieta Ardealului nu se face amintire despre Români, deși ei formau partea covârșitoare a locuitorilor din aceea țară. Interesându-se despre lucrul acesta a aflat că Românii sunt iobagi, iar în cele bisericesti sunt supuși cu totul calvinilor. Împăratul voia să le ajute. Dar cum? Drepturi în Ardeal aveau numai cei ce se țineau de o religie primită. Împăratului deci ar fi trebuit să declare religia neunită de primită, și atunci ar fi ajuns și Românii la drepturi. Dar aceasta nu se putea face din pricina Ungurilor și a Sașilor, cari nici decum nu s'ar fi învoit. Altă cale nu era decât aceasta: Românii să se unească cu una dintre cele patru religii primite. Împăratul a dat o scrisoare (diplomă) în care

spune, că dacă Românii se vor uni cu una dintre religiile primite, atunci și ei se vor bucura de aceleași drepturi de cari se bucură credincioșii bisericii cu care s'au unit.

Metropolit pe atunci era Teofil. Om blând și cu iubire pentru neamul său, pe care voia să-l ridice din starea ticăloasă în care se afla. Înțelegând el bunele gânduri ale împăratului a zis: ce e mai ușor, decât ca Românii să se întoarcă la sfânta biserică a Romei, de unde fără voia lor au fost ruși oarecândva!? Zis și făcut! Vlădica în 1697 a convocat o adunare la Alba-Iulia. La adunarea aceasta au fost chemați toți preoții.

În ședința primă a sinodului, metropolitul Teofil a descris în colorile cele mai vii starea ticăloasă, în care se afla biserica românească; au cumpănit și primejdia cea mare pentru biserică și pentru poporul credincios, dacă ar rămânea și pe mai departe în legătură cu biserica calvinească. După aceea a arătat preoților că singura scăpare este întoarcerea la biserica strămoșească.

Toți preoții și protopopii au fost de o părere cu vlădica!

După o desbatere amănunțită, pricepând cu toții semnele timpului, ajutați de darul lui Dumnezeu, în 21 Martie 1697, au dat o scrisoare prin care spun, că Românii din Ardeal toți se unesc cu biserica Romei, numai rânduielile bisericești, slujbele sărbătorile, posturile să le rămână cum au fost!

Iată cum sună scrisoarea aceea :

„Noi Teofil din mila lui Dumnezeu episcopul bisericii românești din Ardeal și părțile Ungariei lui împreunate și tot clerul aceleași biserici, lăsăm pomenire cu scrisoarea aceasta tuturor, căror se cuvine, cumcă în trecuta lună alui Februarie când am avut săbor mare în Bălgrad, cu o inimă am așezat să *ne întoarcem* în sânul s. maicei biserici romano-catolicești și *iarăși să ne unim* cu dânsa, toate acelea primindu-le mărturisindu-le, și crezându-le câte le primește, le mărturisește și le crede dânsa și mai întâiu mărturisim acele patru puncturi în cari până acum ne împărecheam :

1. Cunoaștem că patriarhul Romei

este cap văzută a toată biserica lui Hristos, carea peste toată lumea este lătită;

2. Mărturisim cumcă afară de ceriu, scaunul celor fericiți, și afară de iad, temnița celor osândiți, al treilea loc este, în care sufletele cele ce încă nu sunt curățite, se țin și se curățesc;

3. Nu ne îndoim cumcă pâinea azimă este destulă materie a cinei Domnului și a jertfei din s. Liturgie;

4. Credem că Spiritul sfânt, carele este a treia față în treime dela Tatăl și dela Fiul purcede și primim și mărturisim toate celealalte, care s. romano-catolică biserica le primește, le mărturisește și le crede.

După mărturisirea credinței au mai adaus trei puncte:

1. Ca pe preoții și călugării cei de legea grecească să-i facă părtași acestorași privilegiuri și cădinte, cu care se folosesc numai preoții romano-catolici și ariani sau unitarii, luteranii și calvinii.

2. Că în fiește care sat, în care este preot, biserica să aibă casă preoțească, ca parohul să nu locuiască în casă străină.

3. Că toată cârma și rânduiala preoșilor să fie pre lângă episcop, și nici decum pe lângă mireni, precum a fost până acum.“

Apoi așa s'au scris :

„Noi zicem cei mai sus numiți Teofil și tot clerul, acestea prea cu umilință le cerem dela prea înaltă chesaro-crăiască Maiestatea Sa acum, și la cele mai sus zise puncturi, ne legăm înaintea cinstului părintelui Pavel Barani, plebanul bisericii romano-catolice din Bălgrad. Intru a cărui lucru credință și întărire ne-am iscălit și cu pecetea episcopoească și cu a săborului am întărit. Dat în Bălgrad în anul 1697 zile 21 ale lui Martie. Teofil episcopul și clerul.“

Așa s'a făcut unirea ! Așa s'a pus piatra viitorului unui neam, care sute de ani a avut parte numai de umilire și rătăcirii, pe urma rătăcirii sale dela legea strămoșească !

Scrisoarea aceasta a fost numai decât trimisă împăratului și se aștepta ca încurând să vină și răspunsul împărătesc, prin care se dau Românilor toate acelea drepturi, de cari se bucurau romano-

catolicii. Dar cuvântul împărătesc întârzie. Se vede că cei din Viena nu înțelegeau pe deplin gândul Românilor. Scrisoarea fusese scrisă numai de Teofil. Poate că și împrejurarea aceasta li-o fi pricinuit nedumeriri. De aceea vedem pe Teofil ținând un nou sinod în 10 Iunie 1697 în care s'a aprobat din nou unirea. și al cărui decret a fost scris și de protopopi. În felul acesta au voit să arete că nu numai metropolitul ci și clerul vrea să se unească.

7. Lupta Calvinilor împotriva unirii.

Dar acum altceva a venit la mijloc ! Pe Calvinii i-a turburat foarte faptul că Români s'au unit cu Roma. Ei credeau că Români sunt pentru totdeauna ai lor, că biserica română nici când nu va înceta a fi o parte a bisericii lor. S'au și pus numai decât pe lucru să nimicească unirea. Înțelegem frica lor. Știau ei bine că dacă Români intră în biserica catolică, biserica calvinească pierde mult, catolicii se întăresc, Români se vor cultiva mereu și așa vor ajunge un factor

de tot important în țară. Și cu aceasta nu se puteau ei împăca. De aceea au început a vărsa un potop de batjocuri, calumni și hule la adresa bisericii catolice, spuneaau că Românii mai bine să rămână cu ei, căci nici ei nu recunosc pe Papa dela Roma de cap al Bisericii, că și ei folosesc pâine dospită că și ai lor preoți se însoară ca la orientali etc. Li amenințau pe Români că de se vor face catolici își vor perde ritul, posturile, sărbătorile, se va introduce și la ei legea că preoții să nu se însoare, că s. cuminecătură li se va da numai sub forma pâinii, că în biserică se va introduce limba latină șcl.

Se înțelege că acestea erau numai amenințări și minciuni. Roma nici când nu s'a atins de ritul bisericilor orientale, când acelea nu conțin nimic împotriva credinței celei adevărate. Că au fost amenințări numai și minciuni o vedem noi înșine, căci iată nici acum după 226 ani nu ni s'a luat nimic din toate acestea.

Dar Calvinii nu se luptau împotriva noastră numai acasă, ci și la Viena.

Acolo prin oamenii lor de încredere și cu trecere mare, dau cele mai încornurate informațiuni despre unirea Românilor. Se luptau într'acolo, ca Curtea împărătească să nu iee la cunoștință actul unirii, și să nu deie nici un drept Românilor. Iar când împăratul totuși a recunoscut unirea, și a dat o diplomă în care Români sunt egal îndreptățiți cu romano-catolicii, atunci Calvinii, fiind ei în Ardeal la putere, nu voiau să publice diploma, nu voiau să îndeplinească nimic din ceea ce porunca împăratul. Prin neexecutarea ordinelor venite de sus și prin urmare prin neîmplinirea dorințelor Românilor, voiau ei să stârnească nemulțămire în inimile Românilor și așa să-i abată dela propusul de a se uni cu biserica lui Hristos.

Dacă bine cumpănim lucrul și dacă examinăm cum se cade starea bisericii române din timpul acesta și legăturile ei cu calvinismul, trebuie s'o spunem că Români când s'au întors în sânul bisericii catolice, nu s'au întors dela biserica gr. orientală, ci dela calvinism.

Dacă am fi rămas și pe mai departe sub stăpânirea lor, de bună seamă că și poporul de rând s'ar fi maghiarizat, după cum se maghiarizase deja nobilimea înaltă. Și de aici se vede, că din ce prăpastie a scăpat poporul român din Ardeal prin sf. Unire. Pe lângă mântuirea sufletului a mai ajuns să-și asigure și viața națională. De tot orb și lipsit de orice dragoste față de neamul său trebuie să fie acela, care mai osândește actul providențial al sf. Uniri!

Ca să abată pe Români de pe calea aceasta, cu Calvinii s'au aliat Grecii din principate și Sârbii din Banat. Aceștia încă făceau mari turburări în popor, și se nizuiau a-l abate dela sf. Unire. Se temeau, vezi Doamne, că Români le scapă din mână și așa nu mai au pe cine jefui.

Când era mai mare turburarea produsă de Calvinii și de neuniți, iată că moare metropolitul Teofil. Murind pe neașteptate unii cred, și nu e cu neputință, ca să fi fost otrăvit de dușmanii Unirii. Credeau că cu moartea lui nu se va alege nimic din toată

mișcarea religioasă și națională începută de dânsul, Dar s'au înșelat amar! Aici lucra o putere mai mare, lucra mâna lui Dumnezeu, carele voia să ridice pe sărmanul popor român din sclăvia în care îl aruncase ruperea de biserica Fiului Său, și să-i asigure un loc de cinste între popoarele lumii. Impotriva planurilor lui Dumnezeu apoi înzădar să luptă oamenii. Ce puternici erau Calvinii pe atunci! Și azi unde este puterea lor? Dar Grecii nu dispuneau după plac de biata biserică română din principate? Și s'au dus și ei! Duce-se-vor încă mulți dușmani de ai bisericii lui Hristos pe o cale neîntoarsă, iar biserica cea adevărată se va lăți și întări, învingând orice împotrivire omenească.

8. Atanasiu ajunge mitropolit.

După moartea lui Teofil Calvinii voiau să pună de mitropolit pe unul carele ține cu ei și n'are de gând să se unească cu Roma. După multe căutări în dreapta și în stânga au și pus

ochii pe unul, despre care credeau că le va face pe plac. Acesta era Atanasiu, fiul preotului din Ciugud. El studiasse în școlile Calvinilor din Aiud. Calvinii l-au ales pe acesta crezând că dacă a studiat la ei, va fi pe partea lor. L-au trimis la București și nu s'au odihnit până ce nu l-au văzut sfințit de episcop la 22 Ianuarie 1698. De acolo a fost trimis nu la *metropolia*, ci la *episcopia* Ardealului. De aici se vede că titlul de metropolit l-au suprimat Grecii încă înainte de unire.

9. Ce vreau Grecii ?

Grecii, cari erau atot puternici în biserica din principate, înțelegând despre gândul ardelenilor de a se uni cu biserica catolică, voiau cu orice preț să-i țină și pe mai departe în lanțurile lor. De aceea s'au și folosit de ocaziune când era Atanasiu în București, ca să-l abată dela gândul acela atât de neplăcut pentru ei. Patriarhul Ierusalimului Dositeiu, care și el era pe atunci în București, și venise și prin Ardeal

ca să-și vândă îndulgințele, a dat lui Atanasiu o instrucție constatătoare din 22 puncte în care se spune apriat sub punct 5: „*Trebue Arhieria ta slujba bisericeii adeca, ochtaiul mineele și alte cărți ce se cântă Duminecile și sărbătorile și slujba de toate zilele, să te nevoiești cu de a dinsul să se cetească toate pe limba slavonească sau elinească iar nu românește sau în alt chip.* — Iată ce iubire aveau Grecii față de Români! Ce națională era biserica neunită pe atunci: Abia ne scăpaserăm, ce e drept prin Calvinii, de limba slavonă din biserică și acum vine patriarhul Dositeiu să ne-o impună iarăș, ori dacă nu ne place de cea slavonească să începem a ciripi grecește. Mulțam de atâta dragoste ortodoxă! Mai dulce și frumoasă e de o sută de ori limba noastră românească, decât slavona ori greceasca.

10. Meritele lui Atanasiu.

Din cele văzute și auzite până acum Atanasiu a priceput numai decât ce

mare primejdie amenință biserica română de a fi iarăș slavizată, grecizată ori cu totul calvinită. De aceea ca să-și scape poporul din o nenorocire atât de mare, n'a stat mult pe gânduri, ci s'a hotărît a continua munca începută de înaintașul său: unirea cu Roma. El spera că numai făcând pasul acesta va urma o ușurare pe toate terenele pentru clerul și poporul său și în prima linie descalvinizarea Românilor. După ce în 14 Aprilie 1698, curtea din Viena a publicat un alt decret favorabil celor ce se vor uni cu biserica Romei, și după ce cardinalul Colonicci a explicat în o epistoală că în ce stă unirea, vlădica Atanasiu a și convocat un sinod pe 7 Oct. 1698. În sinodul acesta s'a scris un nou manifest, în care din nou se declara mitropolitul și clerul gata de a primi unirea cu biserica Romei, pe lângă condițiile ce le-am văzut mai sus în manifestul din 1697.

În urma acestui manifest s'a publicat așa numita prima diplomă Leopoldină din 6 Febr. 1699, prin care biserica românească unită se face păr-

tașă de aceleași drepturi și privilegii, de cari se bucura biserica catolică de ritul latin.

Prin săbătorul din 1698 și în urma diplomei împăratului Leopold, unirea a înaintat mult. Dar nu era pe deplin stabilită. Dușmanii unirii erau mulți și puternici. Ei mișcau toate petritele, numai să zădărnicească unirea. Pe Atanaziu l-au pârît cu mai multe lucruri la Curte. Dar el a știut foarte bine și foarte ușor să se apere. Aici deci dușmanii unirii au perdut lupta. Cu pările făcute la Papa n, aū fost mai norocoși. Cel mai mare rău a fost că au turburat poporul și l-au ațîțat împotriva sf. Uniri. Norocul că poporul român își cam cunoștea prietini. Totuși s'au aflat și uscături, ca un Ioan Circa, omul Calvinilor, carele împreună cu alți preoți calvinizați ca și el, huliau pretudindeni pe catolici. Unii ca aceștia sunt ținuți de mari apărători ai „ortodoxiei,” din partea neuniților de azi. Așa dară cine s'a dat pe partea Ungurilor, Românii catolici, ori cei „ortodoxi?”

Πατερ Σπυριδωνος

Πατερ Θεοδοριου

Πατερ Αβρον

Πατερ Ιωαννου

Πατερ Ιωαννου

Πατερ Κωνσταντινου

Πατερ Ιεραρχου

Πατερ Σιμωνος

Πατερ Γεωργιου

Πατερ Ιωαννου

Πατερ Ιωαννου

11. Sinodul din 1700.

Astfel stând lucrurile Atanasie a voit să arete lumii că toată treaba aceasta cu unirea e lucru de tot serios. Spre scopul acesta a convocat pe 4 Sept. 1700 un sinod la Alba-Iulia. Sinodul acesta a fost una dintre cele mai mari adunări ale Românilor din Ardeal. Cu el se poate asemăna numai adunarea de pe câmpul Libertății din 1848 și cea din Alba-Iulia din 1918, când s'a încoronat opera începută la 1700 tot în Alba-Iulia. Fără sinodul din 1700, cu greu ori mai bine zis de loc n'am fi văzut adunarea din 1918, care ne-a adus unirea națională. O spunem acesta pentru că biserica catolică a fost aceea, care prin legăturile ei cu mama Roma, prin școlile, scrierile și spiritul de jertfă al episcopilor, preoților și fiilor ei, a deșteptat simțământul național, carele pe încetul s'a răspândit în toate părțile locuite de Români și i-a închiegat în un singur neam.

La sinodul acesta au fost chemați toți protopopii, preoții și câte trei re-

prezentanți din fiecare sat și oraș, din toată țara Ardealului și părțile unite cu el: Bihor, Sătmar și Maramureș.

În ziua de 4 Sept. mitropolitul deschizând sinodul a arătat prin o cuvântare foloasele cele mari atât bisericesti cât și naționale ce vor urma din unirea cu biserica catolică. Întreg clerul și poporul s'a declarat pentru unire. La început au fost contra unirii vre'o câțiva din comitatul Hunedoarei și nește negustori din Sibiu și Brașov. Lucrul e de înțeles, pentru că cei dintâi erau calvinizați, iar cei din urmă erau Greci, prin urmare erau exponenții Grecilor din principate. Brașovenii se mai temeau, că dacă se vor uni nu mai capătă ajutoare bănești dela principele țării românești. La urmă însă, după ce li s'a explicat lucrul, au primit și ei s. Unire. Așa că la 1700 s'au unit cu biserica Romei toți Românii din Ardeal, Bihor, Sătmar și Maramureș. Vom vedea mai la vale, cari sunt pricinile pentru cari mulți au ieșit iarăș din sânul bisericii lui Hristos.

12. Unirea definitivă.

Acum să vedem documentul prin care s'a decretat pentru totdeauna unirea cu s. maică biserica catolică. Iată-l:

„Noi subsemnații, episcopul, protopopii și tot clerul bisericii românești din Transilvania și părțile unite cu dânsa, facem cunoscut prin aceasta tuturor celor ce se cuvine și mai ales ordinilor țării Transilvaniei, că considerând nestatornicia vieții omenești și nemurirea sufletului (de care trebuie să avem cea mai mare grijă din toate) *am închiat liberi și de bună voie, din îndemnul lui Dumnezeu unirea cu biserica romano-catolică*, și ne declărăm prin aceasta commembri ai S. Maice biserici romano-catolice, primind, mărturisind și crezând toate cele ce primește mărturisește și crede aceea, mai vârtos acele patru puncte, în cari ne păream până acum a fi desbinați, cari ni se propun și prin grațiosul decret și prin diploma Maiestății Sale imperiale, și prin a Eminentissimului Arhiepiscop, din care cauză vrem, că și noi să ne

bucurăm de tot acelea drepturi și privilegii, de cari se bucură preoții acelei sfinte Maice biserici după sfintele canoane și după legile foștilor regi ai Ungariei, așa și noi după prenumitul decret al Maiestății Sale imperiale regale și a Eminentissimului Arhiepiscop să ne bucurăm de acum înainte ca commembri ai aceleași biserici. Intru mai mare credință și tărie a acestora am întărit acest manifest al nostru cu subscrierea mânei noastre, și cu sigilul sfintei mănăstiri din Alba-Iulia și cu sigilele propii uzuale.

Alba-Iulia în 5 Septembre anul 1700.“

Adunarea a hotărît că scrisoarea aceasta să fie scrisă de metropolitul Atanasiu, de fiecare protopop înaintea juratului său, a doi comisari preoți și a trei deputați din fiecare sat, în numele protopopiatului întreg. S'au scris cu torul 54 protopopi cu 1565 preoți.

Prin acest manifest dat în una dintre cele mai grandioase adunări ce le-a văzut Ardealul, Românii s'au descalvinizat și au reîncopciat legăturile cre-

dinței și iubirei cu biserica strămoșească, cu biserica Romei, mama noastră, sub a cărei iurisdicție primațială fuseseră Români pînă la 1054.

Cauzele unirii au fost: dorința Românilor de a se ridica din starea de robie în care se aflau, dorința de a se scăpa de Calvinii, și convingerea că numai în biserica catolică se află mântuirea sufletului. Chiar și dacă atunci n'ar fi avut cu toții convingerea aceasta, aici suntem noi după 224 ani, cari suntem pe deplin convinși despre binele nespus de mare ce ni l-a adus Unirea pe teren religios, politic și cultural, și suntem gata a ne da chiar și viața pentru credința noastră.

Cât ce s'a lățit vestea despre reunirea definitivă, toți grecii au început să-l amenințe cu focul iadului, să-l excomunică, să-l numească Satanasiu în loc de Atanasie, ba Dositeiu, patriarhul Ierusalimului a venit chiar în Ardeal ca să îndemne pe Români la revoltă împotriva Unirii. Se temeau, că nu cumva Unirea să se lățească și în principate, și atunci, ei scăpau din mâini prada bo-

gată ce o storceau în numele ortodoxiei dela bietul popor român.

Unirea n'a sfâșiat unitatea națională, căci aceea era sfâșiată deja prin calvinism. Românii ardeleni prin unire s'au descalvinit mai de loc, decât au părăsit ortodoxia. Ortodoxia au prăpădit-o episcopii neuniți dinainte de unire, cari de dragul cârjiei episcopești au primit mărturisirea de credință calvină.

Meritul cel mare alui Atanasie, carele a făcut unirea, pentru viitoarea dezvoltare a neamului românesc, îl recunoaște și di Iorga, a cărui ură și antipatie față de Biserica catolică e cunoscută. Iată ce zice: „Din umilința¹⁾ lui (alui Atanasie) a eșit însă mântuirea noastră. Dar nu în toate deadreptul după cum s'ar putea crede. Fără unirea în credință cu Împăratul nu era libertatea, prețuirea, recunoașterea demnității umane.

1) Face aluzie la teologul iezuit, care se dăduse de sfetnic lui Atanasie. Mai mare umilire a fost pentru episcopii neuniți, cari numai așa primiau cârja episcopească, dacă subscriau o mărturisire de credință calvină. Asta da, e umilitor pentru o biserică a avea atari episcopi.

Fără unirea în credință cu Roma nu erau școlile mari din străinătate pentru ucenicii români aspri în ale învățaturii, nu era mai ales aceea mare școală pentru inima poporului nostru, care a fost Roma însaș. Fără noul curent de viață format din izvorul Unirii, frăția într'o nouă idee (cea națională) n'ar fi venit să înlocuiască unitatea de lege, prin care înainte ne simțiam a fi un singur popor." Iată cum și cel mai fanatic adorator al Foțianismului e silit a recunoaște — deși din felul cum scrie se intrevețe firea de grec — că ideia națională n'a venit Românilor dela Bizanț, ci dela Roma!

13. Fost-a Unirea Românilor o schizmă?

Nicidecum. Schizmă se face prin desbinarea și prin ruperea dela o autoritate legitimă. Dar dela care autoritate legitimă s'au rupt Români când s'au unit cu Roma? Doar singura autoritate supremă legitimă în biserica lui Hristos este Sfinția Sa Papa dela Roma, căruia toți cei ce vreau să se mântue trebuie

să se supună, căci „unde e Petru acolo e Biserica“ — zice s. Ambroziu. Schizma o fac nește oameni îngânfați, cari pe căi nedrepte vreau să ajungă la cârmă, ori vreau să scape de a răspunde înaintea mai marilor, de faptele lor rele. Aceasta nu se poate spune despre ceice au făcut unirea, căci ei au lucrat cu totul din alte motive, anume pentru binele neamului întreg și nu al particularilor; Unirea a făcut-o fruntea Ardelenilor de pe atunci și nu nește vântură-țară. Schizma se face de câțiva dar nu de toți. Ardelenii însă cu toții s'au unit, câți erau în metropolia Ardealului peste care ei nu recunoșteau altă autoritate mai mare.

14. Făcutu-s'a Unirea cu sila ?

Nu. Pentrucă împăratul n'a silit pe nimeni să se unească cu biserica Romei. In decretele sale spune, că toți acei Români se vor bucura de scutințe și privilegii, cari se vor uni cu una dintre religiile primite. Deci nu pune condiția că numai dacă se vor uni cu biserica

catolică se vor bucura de drepturi. Trebuie s'o amintim și aceasta pentru că sunt unii scriitori neuniți, cărora le place a schimonosi adevărul istoric și nu se sfiesc a vorbi de o unire făcută „cu silă.“ Doar în însuși manifestul de mai sus se spune că „*am încheiat liberi și de bună voie, din îndemnul lui Dumnezeu unirea cu biserica romano-catolică.*“ De altmintrelea biserica catolică nici când n'a făcut pe cineva cu sila membru al său. Pentru ce ar fi făcut-o aceasta chiar cu Românii? Nu s'a folosit nici de amenințări, calumnii și minciuni cum s'au folosit Calvinii și aliații lor Sârbii și Grecii neuniți.

15. Cine a făcut neunirea în Ardeal?

Dacă la 1700 s'au unit toți ardelenii și cei din părțile alipite la Ardeal, cum de mai sunt și azi neuniți în părțile acelea? Lucrul se explică așa: Unirea, tocmai pentru că era un lucru nespus de bun pentru poporul român, a avut mulți și puternici dușmani, pe Ungurii calvini și pe Grecii și Sârbii neuniți. Aceștia

au lucrat din rășputeri să nimicească Unirea. Calvinii cari erau la putere nu voiau să execute ordinele de sus, prin cari se dau Românilor drepturi. Neîmplinirea tuturor condițiilor Unirii, pe mulți i-a desgustat și așa s'au lăsat de Unire. Calvinii mai departe ca domni de pământ năcăjiau în fel și formă pe bieții lor iobagi Români numai ca să-și răsbune asupra lor, pentrucă s'au făcut catolici. Aceasta încă a silit pe mulți să se desunească.

Mare nenorocire a fost pentru biserica unită împrejurarea, că multă vreme a rămas fără păstor și atunci lupii aceștia hrăpăreți au împrăștiat și mai tare turma rămasă fără păstor.

Cei din jurul Brașovului, Făgărașului și Sibiiului au căzut dela Unire pentrucă așa le dicta interesul. Ca uniți nu mai primeau ajutoare bănești dela Constantin Brancoveanu domnul Munteniei. Neuniții ne acuză, că ne-am unit cu biserica lui Hristos din interes. Nu e adevărat, că aceasta este singura cauză a unirii. Adevărul curat e, că ei s'au desunit tocmai pentru ca să nu piardă

ajutoarele bănești, ce le primiau din principate și să se scape de șicănările calvinilor. Cei ce au făcut unirea s'au gândit și la interesele neamului nu numai la punga proprie, cum se gândeau popii din Brașov și Sibiiu cari s'au desunit. Uniții au fost gata a suferi toate pentru neam și credință știind ei bine, că dacă au intrat odată în biserica catolică, trebuie să fie ca nește miei în mijlocul lupilor, după cum a spus-o înainte Domnul Hristos. Cu toate acestea în momentele grele ale luptei pentru binele neamului, n'au dezertat dela postul lor.

Mare vrajbă a produs între Români, un anumit *Ioan Circa* român calvinit, azi înse recunoscut de mare apărător al „ortodoxiei“, carele dându-se de episcop, sfințea preoți pentru cei ce ieșeau din biserica lui Hristos: asemenea și popa *Mailat din Siona* a turburat scaunul Cohalmului. Mijloacele de cari se foloseau mai des erau: înfricarea poporului că prin unire își va perde pe încetul și ritul și toate așezămintele orientale. De mijlocul acesta s'au folosit

mai ales când după moartea episcopului Ioan Giurgiu (1727), biserica română era guvernată de teologul iezuit, care era sfetnicul episcopului.

Dauna cea mai mare însă în ogorul sf. Uniri au făcut-o Sârbii prin agenții lor. Sârbii anume voiau să pună mâna și pe Români din Ardeal, cum puseseră pe cei din Banat și părțile bihorene. De aceea au lucrat din răsuputeri să-i abată pe Români dela unire, și cu forța voiau să le deie un episcop sârbesc neunit. Spre scopul acesta au trimis pe un călugăr cu numele *Visarion*, carele se da de sfânt și predica prin comitatul Hunedoarei împotriva unirei. Fiindcă se îmbrăca, trăia și vorbea foarte curios a înșelat pe unii Români. Înșela poporul și cu aceea că spunea că i se arată Preacurata Fecioară; spunea că toți cei uniți se vor osândi; prohodea din nou pe cei morți etc. Dar pe lângă toate apucăturile lui mișelești n'a putut abate pe mulți dela sf. Unire, căci poporul avea mare încredere în episcopul său Inocențiu Micu Klein, carele a fost unul dintre cei mai harnici

episcopi ce i-am avut. Dovadă, că poporul ținea la Biserica catolică, pe lângă toate persecuțiile calvinești și apucăturile fanariotice, ne este conscrierea din 1750, din care se vede că în anul acela în Ardeal erau 543657 uniți cu 1704 biserici și abia 25065 neuniți cu 14 biserici.

Autoritățile compuse din Calvinii, nu împedecau pe Visarion în provocarea turburărilor, ba încă se bucurau, văzând cu ce succes lucră el împotriva sf. Uniri.

Mână în mână cu Ungurii și Sașii lucrau împotriva sf. Uniri și *Sârbii*. Mitropolitul sârb dela Carloveț, Pavel Nenadovici știind că episcopul român nu e acasă, a trimis la 1751 o circulară neiscălită, în care îndemnă pe sătenii nostri să meargă la guvernatorul Ardealului și să-i spună ca lor nu le trebuie episcop unit, pentrucă ei nu vreau să se facă „nemți cu desăvârșire.“ În urma acestor apucături mișelești, în unele locuri s'au făcut turburări în popor. Vicarul episcopal Aron, însă ieșind în mijlocul poporului l'a liniștit și l'a făcut să rămână și pe mai departe în sânul Bisericii lui Hristos. Mai târziu au

voit să amăgească pe Români cu aceea, că dacă vor trece la neunire și vor cere episcop sârb, se vor împărtăși și ei de drepturile ce le aveau sârbii. În urma acestei minciuni, distinctul Hălmagiului, în care la 1753 s'au declarat de uniți 702 capi de familie, rămânând numai 105 neuniți, aproape în întregime a defecționat. Incurajat de triumful dela Hălmagiu, mitropolitul sârb și-a trimis agenții săi și în alte părți ale Ardealului. În jurul Sibiului și-au câștigat trist renume popii Cosma din Deal și Constantin Petrica, cari au răsvrătit sate întregi. Pe trimisul episcopului Aron, pe bătrânul protopop din Daia Avram Pop, carele se dusesese în mijlocul poporului să-l păciuiască, l-au bătut cu parii în Jina, lăsându-l aproape mort. Pe protopopul unit Samoilă al Sas-Sebeșului, furioși agenți turburători l-au scos cu forța din Biserică în 17 Oct. 1756, tocmai când celebra sf. Liturgie, chiar înainte de a o termina; biserica au închis-o cu lacăt, ca să nu mai poată intra în ea fără știrea lor. Când ai nostri s'au plâns la autoritățile statului de nedreptatea și în-

juria ce li s'a făcut, acelea au răspuns că nu sunt puse să păzească bisericile uniților. Nu trebuie să ne prea mirăm, când vedem că și în anul Domnului 1924, cu concursul autorităților române ni-se maltratează credincioșii, se răpesc bisericile, să dărâmă chiar, cum sunt cazurile dela Cib și Poiana. Se vede că vechiul spirit misionar neunit n'a perit. Ori că și nevrând vreau să dovedească că nu se țin de Biserica adevărată, carea nu se folosește de atari mijloace balcanice.

Alt agent sârb și miscovit popa Ion din Aciliu, a provocat și mai mari turburări în jurul Sibiului. Indemna pe oameni să alunge pe preoții uniți: cei „vechi“, și să primească de cei neuniți: „noui.“

În părțile Hațegului românii uniți aveau mari neînțelegeri cu calvinii, din pricina bisericilor cari le foloseau în comun. Calvinii se purtau de tot obraznic. De multe ori intrau în biserică înainte de ce Românii ar fi terminat cu sf. slujbă. Episcopul Aron ne mai voind se tolereze sacrilegiile a oprit pe calvini să mai între în bisericile românești, și

dacă vreau să se țină de altă lege, facă-și biserică proprie. Pentru acest pas energetic, un calvin cu numele Mara, de trei ori a încercat să împuște pe episcop în comuna Galați, dar arma ca prin minune nu a luat foc. Cucernicul arhieriei a mărturisit că nu mai ajutorului Preacuratei are să mulțumească că a scăpat cu viața. În urma conflictelor mari ivite între uniți și calviți, aceștia au lucrat din răspuțeri la nimicirea unirei din județul Huneadoarei, carele fusese pe deantregul unit.

Al doilea agent sârbesc a fost călugărul *Sofronie*. Acesta a făcut o adevărată revoluție împotriva unirii în jurul Devei, Orăștiei și în munții Apuseni. În proclamațiile sale către popor se intitula: „vicar al sfântului săbor din Carloveș.“ Era om simplu, fără carte, abia știa ceti și scrie românește. Era de statură lungă, purta păr lung, „negru ca un țigan,“ se prefăcea că e ascultător de cei mai mari, dar în faptă era om „de fire aspră și turburată.“ El predica neunirea „nu numai cu gura ci și cu boata.“ Se folosea de toate mișelile cu cari credea că poate

abate poporul dela legea cea adevărată. La revoltă împotriva unirii era îndrumat mai ales de metropolitul sârbesc Nenadovici, carele cu tot prețul voia să supună și pe Românii ardeleni iurisdicțiunii sale. El nutrea răscoala, ca să dovedească împărătesei Maria Terezia, că în Ardeal nu va fi pace, până ce biserica românească nu va fi supusă lui.

Când a venit la 1759 din Carloveț a adus năfură dela metropolitul sârbesc și o împărțea ca un lucru sfânt. Despre preoții uniți nu se sfia a răspândi fel și fel de calumnii, că ei fac s. cuminecătură cu ouă și unt și astfel când se cuminecă frâng postul, că botezul lor și deslegarea păcatelor dată de ei nu au nici o valoare și altele multe de felul acesta. Pe preoții uniți îi bătea de moarte, agita poporul împotriva lor, nu-i suferia în sate, le omora vitele, ori cel puțin îndemna pe oameni să nu le primească cu ale lor la pășune.

În satul Cărpiniș a prins pe proto-popul Alexandru Aron, fratele episcopului unit, și a început să-l bată cu pari și cu săcuri. Norocul, că având cal

mai bun, a scăpat din mâinile lui, altcum îl omorâ. Cu oamenii săi a luat cu sila biserica uniților din Făgăraș, carea era tot odată și catedrală. Tot cu oamenii lui a silit pe toți cei din vechiul județ al Crasnei să se lapede de unire.

Provocând călugărul acesta o adevărată răscoală a fost trimisă și miliție împotriva lui. A fugit în Țara românească unde pentru asemenea mișelii a fost ucis de Ruși.

Pe valea de sus a Mureșului a predicat contra sf. Uniri preotul *Ioan Molnar* din Sad, poreclit și *Tunsul*, pentru că fusese depus și tuns pentru fărădelegile lui.

Iată cine sunt adevărații făuritori ai bisericii neunite din Ardeal. Dacă ne uităm la armele cu cari s'au luptat — și se luptă și azi — vedem, că numai creștinești nu sunt. Forța, pumnul, bâta, arma, minciuna, calumnia nu sunt armele ce le-a dat apostolilor săi Domnul Hristos ca să cucerească lumea. Să vede că neuniții nu înzădar au stat atâta vreme sub Turci. Au împrumutat dela ei și modul de a lăți credința lor. Iar un înalt preasfințit bizantin, mitropolitul

din Spilio a spus că mijloacele de cari se folosește biserica lui sunt cuțitul și revolverul. Neuniții în Ardeal se mai numesc și „noi” față de catolicii cari sunt „cei vechi” pentru că neunirea s'a făcut după ce Românii ardeleni au fost mai multă vreme cu toții uniți cu biserica Romei. Aceasta apoi a fost adevărată schizmă!¹⁾

16. Foloasele sf. Uniri.

Toți oamenii într'adevăr mari ai neamului au lăudat și preamărit acest pas

1) Și numai cuvântul „neunire” sună urît. ²² Mintea sănătoasă aprobă „unirea” și desaproabă „neunirea” între oameni. Pentru credincioși s'a rugat Isus Hristos să fie uniți, „ca toți una să fie; precum tu, Părinte, întru mine, și eu întru tine, ca și aceștia întru noi una să fie” (Ioan 17, 21). Pe teren bisericesc a fi „neunit” însemnă a fi despărțit de biserica catolică, care e adevărată biserică alui Isus Hristos, condusă de urmașii legitimi ai ss. Apostoli. Cel „neunit” deci se declară pe sine separat de ss. Apostoli și de urmașii lor. Dar, cel ce se declară pe sine „neunit” cu biserica catolică? însuși își pronunță sentința de osândă vecinică. De ce? Pentru că zice Dl: „Cela ce se lapadă de voi, de mine se lapadă; iar cel ce se lapadă de mine se lapadă de cela ce m'a trimis pe mine.” Iar în alt loc spune Domnul, că și el se va lăpăda înaintea Ingerilor în ziua judecății din urmă de cei ce se lapadă de El înaintea oamenilor. Groaznice cuvinte, frașilor neuniți! Cine are urechi de auzit, să audă până mai are timp!

al Românilor ardeleni. Și nici n'au putut face altcum. Foloasele unirii au fost atât de mari, încât nici un om cu scaun la judecată nu poate să le treacă cu vederea. Sf. Unire a fost în stare să facă în câteva zeci de ani ceea ce neunirea n'a făcut în decurs de șapte sute de ani.

Sf. Unire ne-a scăpat de calvinism și prin urmare de maghiarizare. Istoricii unguri o spun verde că de nu s'ar fi unit România transilvaneni, de sigur s'ar fi maghiarizat. Pentru aceasta atâta ură la neuniți împotriva unirii?

Sf. unire ne-a adus în atingere cu frații noștrii latini prin ce am ajuns la deșteptarea sentimentului național, care fusese cu totul amorțit de slavonismul, grecismul și calvinismul ce ne-au venit pe cap în urma slăbiciunii bisericii neunite.

Episcopii uniți în frunte cu Inocențiu Micu Klein iau rolul de conducători ai poporului român, luptă pentru drepturile lui, își trag dela gură ca Petru Pavel Aron și alții, numai ca să poată întemeia școli pentru popor, să poată ajuta pe fiii iobagilor la cercetarea școlilor, provăzându-i cu de toate. Oare așa

făceau și episcopii neuniți grecești și sârbești?

Da, Unirei avem să-i mulțumim începutul luptei pentru desrobirea poporului român din robia politică și culturală în care zăcea mai înainte. Neînfricatul episcop Inocențiu Micu Klein, ca membru al dietei din Cluj a început apărarea drepturilor bisericii și ale poporului său. Prin număroasele sale memorii a pus bază programului politic de care ne-am ținut mai bine de 100 ani. El a avut curajul să ceară drepturi pentru poporul său, căci acesta e bastinaș în țară, e cel mai numărös, e cel ce aduce mai multe jertfe pentru susținerea statului. Ungurii și Sașii nu vreau să audă de așa ceva. Iși eșiau din fire de mânie când episcopul Klein amintea în dietă de „poporul și nația românească.” În dieta din 1737 strigau în gură mare că nu este națiune românească ci numai plebe, adecă iobagi lipsiți pământului. El le răspundea că sunt și nobili români prin districtul Făgărașului și oameni liberi pe pământul crăesc.

În dieta din 1744 episcopul singur

împotriva tuturor, apără poporul „rănit până la oase“ care suspina „în o robie mai grozavă decât cea egipteană. Când Ungurii și Sașii strigau, că Românii „sunt tâlhari și hoți și leneși“, Klein le răspundea: Nu trebuie să vă mirați, căci bieților oameni, în afară de piele, nu le lăsați nimic, cu ce să se hrănească. Oare nu Românii vă lucrează școlile, minele de fer și de aur, iar de pe unii nu despoiați și pielea?“ Dușmanii săi și ai poporului român nu s'au oprit în ura lor față de el, până ce nu l-au scos din țară.

Acestui mare arhiereu are să mulțumească neamul românesc ridicarea celor dintâii școli românești mai înalte. E drept că nu sub dânsul s'au deschis, fiind el exilat, dar dânsul s'a îngrijit de edificii și învățători. Și acest mare lucru l-a făcut având el o singură moșie. Din venitele acelei moșii și din puținele ajutoare dela preoții săi săraci a ridicat mănăstirea Blajului, a trimis tineri în școlile înalte ale Apusului, cari tineri în Roma au înțeles ce înseamnă a fi român, văzând mărirea strămoșilor noștri

Romani; ei reîntorcându-se acasă au devenit tot atâția apostoli ai neamului, predicatori ai Evangheliei, arhieriei cu inimă de părinte, scriitori renumiți. Ce deosebire este între un episcop catolic și între vlădicii Fanarului!

Meritele sf. Uniri pentru întreg neamul românesc le-au recunoscut foști bărbații mari, cari din toată inima și-au iubit neamul și i-au dorit înaintarea în cultură și civilizație, că astfel și poporul nostru se ocupe un loc de frunte între națiunile mari ale lumii. Să auzim între alții pe doi inși, și aceștia neuniți, cari însă n'au făcut naționalism de paradă.

Fie întâiu M. G. Obedenariu, distinsul învățat și om de stat, carele mult timp a reprezentat țara sa în capitala lumii catolice, și așa a cunoscut bine catolicismul și puterea lui de viață.

„Frumoasă mișcare a fost unirea Românilor! Fără pașul acesta remarcabil, noi nu am avea astăzi mai multă cultură decât Bulgarii. Mai mult! Înainte de unire nu se învăță în școli decât a ceti, a scrie, a calculă. Apoi se mai învățau de rost psalmii, ceasurile, cântările li-

turgice. Toată instrucțiunea Românilor să mărginea la aceasta. Nici o idee de geografie, de gramatică, de istorie, de științe exacte, de filozofie. După ce s'a îndeplinit unirea, se trimiteau tinerii români la Roma, în colegiul dela Propaganda. Acolo ei au învățat nu a deveni catolici (pentru că erau!), ci a deveni Români. Ei se renasc ca latini. Monumentele, cărțile, manuscriptele, limba italiană chiar și cea de rând, îi învăța, că ei se țin de o rasă superioară și că și-ar putea cultiva limba aproape ca și Italienii mai bine decât Rușii și Bulgarii. Fără unire, noi uu avem pe Șincai, nici pe P. Maior, nici aceea pleiadă de oameni devotați, de Apostoli ai Românilor. Uniții sunt aceia, cari ne-au dat primele cărți de învățământ laic, european, apusean, latin. După ce uniții au compus cărțile și deschis școlile, și neuniții au profitat de învățământul național. Șincai a deschis ochii tuturor Românilor; dar dacă el ar fi rămas în satul său și dacă ar fi rămas pravoslavnic, nu ar fi învățat decât să tragă clopotele și să cânte cu un glas slobozit

pe nas vecernia după obiceiul Grecilor. Şincai nu s'a format decât în Roma. Dacă uniții nu ne-ar fi deschis ochii pentru a privi civilizațiunea latină, poate că am fi fost înghițiți de Muscali. Kievul este antipodul Romei. Facă-se un Român musulman, dacă-i place, însă recunoască partea mare ce a avut-o Unirea la renașterea naționalității române. Iată ce cuget eu despre ea."

Tocmai pentru că sf. Unire a fost atât de folositoare pentru Românii din Nordul Dunării, el voia ca și Românii din Macedonia să treacă cu toții la catolicism. Era singura cale prin care se putea scăpa din ghierele Grecilor și Sârbilor, și să scape de desnaționalizare. Pe regretatul Bunea îl destinase să meargă acolo de misionar, ca să mântue de perire ramura aceea a poporului român. Suntem siguri, că de prezent conducătorii ortodoxiei române, pe cât îi cunoaștem, mai bine jertfesc milionul de macedoneni ortodoxiei greco-slave, decât perirei și desnaționalizării, decât să-i sfătuească de a intra în sânul Bisericii catolice, carea l-ar putea mântui

nu numai sufletul pentru cer, ci și naționalitatea pe pământ.

În locul al doilea fie dl Alexandru Lapedatu, actualul ministru al Cultelor și Artelor, despre care s'a zis când a intrat la Academie: „Ești chemat aici, mai întâiu, ca să sfințești singurul scaun profanat în această incintă prin rătăcirea dureroasă pentru noi toți, a unuia care n'a știut și n'a putut ține la înălțimea cuvenită în vremile grele, când era dator să păstorească turma pe căile mântuirii și să stea drept ca purtător de lumină și de întărire sufletească în fața furtunii.“¹⁾)

1) *Ioan Bianu*: Răspuns la discursul Dlui Alex. Lapedatu.

Se face aluzie la călugărul ortodox V. Mangra carele ca mare maghiaron ce era, a fost ajutat de ministerul maghiar Tisza, să ajungă chiar mitropolit neunit la Sibiiu. În semn de recunoștință a dat din prilejul intrării României în războiu o epistolă pastorală, subscrisă și de actualul primat Christea în care chiamă pe ostași români „ucigători de frați“ și „cel mai păgân dușman“ pentru că vin la „stricarea hotarelor patriei noastre.“ Buni patrioți. Vai și amar de biserica aceea, după a cărei șefi trebuie să vină laicii să sfințească locul. Se vede că totuși e adevărată constatarea arhimandritului Scriban—neunit și el— carele zice despre biserica neunită de acu's 10 ani: „Biserica așa cum este reprezentată prin mulți preoți de azi, e mai mult un culcuș de trândavi, bârlog de netrebnici, peștera tâlharilor și școala perversității.“ (Vezi la *Cernaianu*: Patru ani de luptă pag. 58.)

Iată ce cuvinte are el despre Unire în discursul de recepție ce l-a ținut la Academia în prezența Majestății Sale Regelui: „Evenimentul capital, cu urmări norocite pentru prefacerea în mai bine și dezvoltarea în folos general a vieții culturale și, prin aceasta, a celei politice, din trecutul Românilor trăitori peste Carpați, a fost, fără îndoială, unirea unei însemnate părți a lor cu Biserica Romei, — unire pusă la cale, și înfăptuită, e știut, (?) cu scopuri politice străine neamului, dar care, din fericire, a sfârșit prin a servi interese ale noastre ale tuturor, celor de dincolo, ca și de dincoace de munți. Faptul nu poate fi tăgăduit și afirmarea lui e, desigur, o banalitate. Totuș, față de anumite contestațiuni, o banalitate, dacă mă pot exprima astfel, necesară. Căci prin unire am ajuns în școalele din Apus, din Roma în deosebi, și în cele ale călugărilor crecuscuți în educați acolo. În aceste școli au venit ai noștri în contact cu clasicitatea greco-romană și cu opera istorică; medievală și modernă, din a căror învățătură au tras cunoștințe

lămuritoare și edificatoare asupra originii romane a neamului și continuității lui, neîntrerupte, pe teritoriul Daciei traiane. Pe baza acestor cunoștințe, prelucrate și propagate printre cei de acasă, s'a restaurat vechea cunoștință, amorfă, a latinității și autohtoniei noastre și s'a născut — prin colaborarea, de sigur, și altor elemente și influențe — noua conștiință, vie, a drepturilor naționale. Pentru dobândirea acestor drepturi s'au formulat cererile, precise și pozitive, ale primelor manifestațiuni politice românești de peste Carpați. În cadrele Bisericii unite s'au afirmat, în fine, mai întâiu, aceste cereri și prin lupta și jertfa celui mai mare arhieru al acestei Biserici — Ioan Inocențiu Clain — s'au impus ele opiniei publice din Transilvania.¹⁾

1) *Istorigrafia română ardeleană*, discurs de recepțiune la Academia română.

E într'aderăr curios, cum de Dl Lepedatu după ce ca istoric și om de știință recunoaște în mod așa de solemn însemnătatea Unirii cu Roma pentru poporul român, ajuns ministru pare că dă mâna cu urmașul lui Mangra, carele imitează procedura lui Sofronie și prin banditismele săvârșite la Cib și Poiana, pe cari cu puțin spirit creștinesc le-ar fi putut împedecă, arată că e în stare a compromite țara în afară și a provoca lupte crâncene între frați. Cu astfel de politică nici locul lui Mangra dela Academie nu se sfîințește, dar cu atât mai puțin se servesc interesele superioare ale patriei! (Vezi Interw. din „Viitorul“ Nr. 4981 din 13, X, 1924.)

Meritele bisericii unite pe terenul cultural și național au fost recunoscute în mod oficial de Alteța Sa prințul moștenitor Carol, când cu ocaziunea consacării celui dintâiu metropolit unit al României pe veci întregite, ca delegatul Maiestății Sale a Regelui astfel l-a salutată pe noul metropolit în citadela culturii românești, în Blaj :

„Inalt Prea Sfinției Tale a hărăzit Atotputernicul să întrupeze visul strămoșilor. În persoana Mitropolitului de astăzi, România salută cu venerație pe predecesorii lui și pe acei, cari *au luptat și s'au jertfit pentru neam*. Primiți o frumoasă și glorioasă *moștenire*. Primiți pe lângă scaunul mitropolitan și moștenirea *celui mai puternic izvor de cultură românească*.

Când în 1700 s'a făcut unirea sub episcopul Atanasie spre a ușura soarta nenorociților de Români nimeni, cred, nici prietini nici dușmani mai ales, n'au întrezărit *serviciile neprețuite, ce le-a adus aceasta biserică cauzei Românilor*. În istoria *culturei românești*, bisericii *unite*, și mai ales Mitropoliei *din*

Blaj, îi revine cinstea de a fi aceea, care a *făurit prima legătură intelectuală între Români și țările învățate ale Apusului*. Numele episcopilor Pavel Aron, Inocențiu Klein și Bob vor fi veșnic preaslăvite de către Români, căci ei au fost îndemnătorii și mijlocitorii renașterii culturale române. Grație lor marii cercetători Samoil Klein, G. Șincai, Petru Maior au putut să redeștepte în sufletul neamului nostru credința sămănată pe vremuri de Miron Costin, că suntem o viță străbună oțelită și cuceritoare a lumii, că suntem sânge de Roman.

Tot de aci au pornit aceia, care au fost între *primii cercetători cu deamănuntul ai problemelor limbii*, dela Blaj au plecat August Treboniu Laurian, Papiu Ilarian, Timoteiu Cipariu, și alții, cari au studiat semnul nemuririi neamului, graiul strămoșesc, acelaș ori și unde bate sufletul românesc și care cu veacuri înaintea unirei politice de azi a arătat lumii întregi, că Românii de peste tot sunt un singur neam uniți prin o putere mai presus de toate schinjuirile omenești, uniți prin puterea chiagului aceleiaș limbi.

Dar pe lângă aceasta moștenire culturală, predecesorii V'au lăsat și toată munca lor națională și etnică, ale cărei roade se văd strălucite astăzi. *Biserica greco-catolică strâns unită cu cea gr. or. a fost Cetatea de nedărâmat, prin care s'a păstrat neatinsă naționalitatea Românilor din Ardeal. Românii nu vor uita niciodată, că aci în Blaj se găsește, lângă locul unde stăm acum, Câmpia Libertății, la care neuitatul Simion Bărnuțiu a proclamat în 1848 ființa etnică a neamului românesc.*

Mare a fost munca acelor, înaintea amintirii, muncii și suferinței, cărora ne închinăm *cu adâncă evlavie.*“

Așa vorbește Cel chemat să conducă odată destinele neamului românesc. Dânsul știe din istoria noastră națională și din istoria lumii întregi, că ce e în stare să facă Biserica catolică, adevărată biserică alui Isus Hristos pentru înaintarea neamurilor. De aceea și încheie îndemnând pe noul mitropolit să desvoalte această sfântă moștenire și să ducă mai departe măreața operă a premergătorilor:

„Înalt Preasfinției Tale îi rămâne sar-

cina de a păstra și de a desvolta până în cele mai tainice colțuri ale sufletului poporului credincios, *aceasta bazată și sfântă moștenire.*“

Dar cine ne va putea spune mai frumos și mai cu înfocare binele imenz ce l-a produs sf. Unire în sânul poporului român, dacă nu acela care e cel mai tipic reprezentant al sf. noastre biserici, acela pe care l-a deplâns neamul nostru întreg, neînfricatul apărător al bisericii și neamului său: Dr. Augustin Bunea, fost canonic la Blaj.

Iată cum scrie el despre sf. Unire: 1)

„Cuvânt sfânt, de o însemnare nemărginită, de o putere divină, de un efect surprinzător!

Implinitu-s'au întru tine rugăciunea Mântuitorului: „*Ca toți să fie una, pe cum Tu, Părinte, întru mine și eu întru Tine, ca și ei întru noi una să fie, ca lumea să creadă, că Tu m'ai trimis.*“

Tu ai sfărmat cătușile calvinismului, care pe arhierii îi umilia, degrada și

1) Articol publicat în Unirea Nr. 38—1900, cu ocaziunea jubileului de 200 ani dela unirea Românilor ardeleni cu biserica dela Roma.

schinjuia, pe preoți îi despoia de puterea dumnezească, pe popor de credința adevărată și legea sfântă, bisericile de sfintele taine, casele de binecuvântările religiei, cărțile sfinte de învățaturile sfinților părinți, mănăstirile de călugări evlavioși, munții văile și câmpiile de resunetul dulcelui graiu românesc.

La auzul tău, marele Arhiepiscop Atanasie îngrijat de viitorul bisericii și poporului, chema în cetatea Alba-luliei pe protopopii și fruntașii clerului și ai națiunii române într'o adunare grandioasă, cum de veacuri nu se mai pomenise între Români, și ridicându-și cu toții ochii spre cer, primiră inspirațiunea dumnezească, *că mântuirea sufletelor nu și-o pot asigura, decât în biserica universală a Romei, că legea, limba, datinile și obiceiurile străbune, cari constituiau ființa neamului, nu și-le pot păstra mai departe, de cât în legătură cu leagănul originii noastre latine . . .*

Puterea ta neînvinsă, îndată după aparițiunea ta, a deschis unui popor ferecat în lanțurile iobăgiei, împins și ținut cu forța în abisul ignoranței, socotit

incapabil de cultură și pribeag pe moșia sa străbună, porțile locașurilor de știință înaltă, de morală curată, de virtuți creștine, de caractere firme. *Roma primește cu învăpăiată iubire la sânul său de mamă pe fiii îndepărtați ai Carpaților, îi nutrește cu laptele doctrinelor sacre și profane, îi paște cu vederea monumentelor de glorie străbună, le inspiră virtutea romană și-i trimite apostoli spre a recuceri plaiurile și câmpiile vechei Dacii, însălbătăcite de oardele barbare, pentru credința adevărată, pentru cultura latină, pentru civilizațiunea apusană și pentru un viitor strălucit neamului românesc. Și Roma este ajutată în aceasta lucrare neprețuită de focularele catolice, de știință și lumină din toată monarhia Habsburgilor.*

Tu ne-ai descoperit prin aeeastă pleiadă de apostoli luminași trecutul nostru, ne-ai redeșteptat conștiința latinității noastre, ne-ai arătat destinul nostru mare și glorios!

În locul Arhieriei de odinioară, plecați până la dejosire, lași până la lăpădarea dogmelor creștine, obscuri până

la perirea numelui lor, morți fără a lăsa urme binecuvântate în calea vieții lor, datu-ne-ai Archipăstori, după inima lui Hristos, cari neînfricați caută în ochii celor puternici, apără drepturile națiunii și ale bisericii, chiar și față cu cei de o credință cu ei, să scoboară din strălucirea tronului arhieresc, mor în miserie cumplită și exil amar mai bucuros, decât să-și tradeze legea și neamul (Inocențiu Micu Klein), durează monumente neperitoare de cultură și religiozitate, trăesc viață de pustnici, „cu legumi și uleiu“, pentru ca să poată hrăni la școală pe fii poporului „cu pâine și fiertură“ (Cucer. Petru Pavel Aron), întemeiază fundațiuni grandioase pentru cei ce setoși aleargă la palatele muselor, (Grigorie Maior, Ioan Bob, Alex. Șt. Șiuluț, Ioan Vancea) străbat până în cele mai inaccesibile locașuri ale credincioșilor spre a le predica evangelia lui Hristos, (Grig. Maior, Ioan Lemeni) și mor lăsând un nume, care din veac în veac se rostește de un popor întreg cu pietate și recunoștință.

Tu ai dat unui popor, care nu-și cu-

noștea menirea sa în această patrie, un program național mare și sublim, când prin Arhiereul tău Inocenție ai strigat puternic, că poporul român trebuie să fie recunoscut de a patra națiune politică și când prin graiul dulce și fermecător al lui Bărnăuțiu i-ai proclamat „independență națională“ pe câmpul libertății.

Dar vai ! atunci, când acest program era aproape de punctul să se realizeze înainte de aceasta cu 150 ani, în contra ta, Unire sfântă, Cuvânt sfânt ! ridicat-s'au puternicii lumii acesteia, întocmai ca odinioară împotriva Cuvântului lui Dumnezeu, și te-au hulit și te-au batjocurit, înfipt-au pumnalul în sânul tău, ca să poată smulge dintr'însul o parte însemnată a poporului românesc, și nu s'au odihnit domnii și diregătorii, cari se temeau, că vor mai putea exploata un popor, nici Arhieriei sârbești ai Carlovițului, cari voiau să se hrănească din cruntele sudori ale Românilor, nici Grecii fățarnici, cari de mult se dedaseră a despoia și suga agoniseala Românului, nici Calvinii, cari scăpau prada din mână,

— nu s'au odihnit, până ce n'au aruncat între frații de o credință și de un sânge neghina urei și a pismei răutate, și i-au desbinat în două tabere dușmănoase, pentru ca în mijlocul luptelor fratricide, să se poată zădărnici realizarea marelui și sublimului program național, care s'a prăbușit de odată cu căderea reprezentantului seu, mărelui Inocențiu.

Dar tu, sfântă Unire ! ai rămas și mai departe mamă plină de iubire și pentru fiii tăi credincioși și pentru cei ce amăgiți te-au părăsit !

Chiar în momentul când urgia între frați se deslănțise cu mai mare violență *ai deschis școalele din Blaj¹⁾ cari de un veac și jumătate* ca un far luminos, în cotinuu și-au revărsat razele de cultură și de vii sentimente naționale, nu numai peste fiii tăi, ci și peste ceialalți fii ai poporului românesc, dincoace și dincolo

1) Școalele din Blaj s'au deschis la 1754 sub episcopul Petru Paul Aron. Sunt cele dintâi școale române. Renumitul Ioan Eliade Rădulescu, cercetând Blajul în 1866 când a ajuns înaintea acestor școale și-a descoperit capul și a zis: „De aici a răsărit soarele Românilor.“

de Carpați, și încă într'un timp, când dincolo spiritul infect al fanarioților era să îmbrace în vâlul întunerecului și al morții tot ce putea reaminti existența unui stat român pe malul mănos al Dunării.

Tu ai dat nu numai fiilor tăi credincioși ci tuturor Românilor pe cei trei luceferi, cari viu strălucesc și astăzi pe firmamentul literaturii române: Șincai, Maior și Klein. Tu ai desbrăcat limba românească de haina, ce i-au impus-o. Bulgarii și au îmbrăcat'o iarăș în vestmântul pompos al popoarelor latine. Tu ai promovat toate științele și ai împins locașurile ei până la Beiuș¹⁾ pe plaiurile Bihorului, cari dominează valea noroioasei Tisa. Tu ai înființat ziaristica română prin leviții tăi: George Barițiu și Iacob Mureșan. Tu ne-ai dat pe Cipariu, părintele filologiei române.

Ai tăi fii au ținut pururea sus și nepătat stindardul național. Al tău bard a fost Andreiu Mureșan, care a vărsat în „Deșteaptă-te Române“ toate durerile toate aspirațiunile neamului românesc.

1) Școalele din Beiuș le-a întemeiat episcopul unit Samuilă Vulcan la anul 1828.

Al tău apostol a fost Pumnul redeșteptătorul Bucovinenilor. Ai tăi soli providențiali au fost toți acei nenumărați bărbați, cari au vestit și propagat în Muntenia și Moldova ideea românismului și cu brațele lor vânjoase și capul lor luminat, au ajutat la ridicarea mărețului edificiu al culturii române și al statului român.¹⁾

Celor ce te-au părăsit și te hulesc cu vorbe urâte învățate dela Sârbi și Greci, spune-le o sfântă Unire! fără sfială, ca fără de tine nici biserica lor nu ar fi ceea ce este. Spune-le, că în școalele tale au crescut și au învățat a fi Români cei mai mulți din bărbații lor distinși. Spune-le, că cei ce au sulevat idea înființării școalelor din Brașov, din Blaj au dus'o; că clericii Blajului, Barițiu și Mureșan, au fost cei dântâiu învățători

1) Azi am putea aminti între cei ce au lucrat la întemeierea statului român pe Dr. Iuliu Maniu, Dr. Alexandru Vaida, Dr. Teodor Mihali, Dr. Stefan Cicio-Pop, Dr. Vasilie Lucaciu, toți fiii ai bisericii unite, cari au dus pe vremuri cea mai aprigă luptă pentru drepturile poporului român în parlamentul din Budapesta; ei au pregătit pe Românii din fosta Ungarie pentru măreața adunare dela Alba-Iulia din 1 Dec. 1918, în care s'a proclamat unirea cu vechiul Regat.

ai Braşovenilor şi că mintea lor cea luminată şi inima lor nobilă, îşi au partea de frunte întru înfiinţarea măreţelor institute de la poalele Tâmppei. Spune-le, că un fiu al tău, Frâncu, a alergat în Zarand, din comună în comună, pentru a le aduna capitalul de lipsă la înfiinţarea gimnasiului lor din Brad. Spune-le, că dacă biserica lor ar fi lipsită de contactul intim şi neîntrerupt cu tine, dacă nu s'ar fi resimţit şi nu s'ar resimţi şi astăzi într'însa influinţa spiritului tău binefăcător, ea ar fi un factor cultural şi moral de mai puţină valoare, de cât este biserica din Bucovina, pe care o cîtroyeşte slavismul, pe lângă toate averile ei colosale, moştenite dela domnii Moldovei, decât cea din Basarabia, înecată de rusism, decât cea din Macedonia, sugrumată de grecism, şi chiar de cât cea din România, care sub nişte forme goale şi la aparenţă splendide, nu poate ascunde neputinţa sa de a-şi împlini chemarea, ce ar trebui să o aibă pe terenul religios, moral, cultural şi social . . .

Ție-Ți aducem, o Sfântă Unire! oma-
giul recunoștinței pentru binefacerile, ce
în curs de două veacuri cu prisosință
le-ai revărsat asupra poporului românesc!

Cuprinsul.

	Pagina
1. Biserica lui Hristos	3
2. Inceștinarea poporului român.	4
3. Neunirea	5
4. Legea strămoșească	7
5. Starea bisericii române din Ardeal înainte de 1700	12
6. Inceputul unirii	18
7. Lupta Calvinilor împotriva unirii	23
8. Atanasiu ajunge mitropolit	27
9. Ce vreau Grecii?	28
10. Meritele lui Atanasiu	29
11. Sinodul din 1700	34
12. Unirea definitivă	36
13. Fost-a Unirea Românilor o șchizmă?	40
14. Făcutu-s'a Unirea cu sila?	41
15. Cine a făcut neunirea din Ardeal?	42
16. Foloasele sf. Uniri	52

